

טבת התשס"ט

בס"ד

"ואלה שמות בני יעקב הבאים מצרימה" לפרשת ויגש (ע"פ שיעורו של הרב אלחנן סמט)

כט וַיֹּאסֹר יוֹסֵף מִרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לְקַרְנַת-יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל-צַוְאָרָיו וַיִּבְכֶּה עַל-צַוְאָרָיו עוֹד. **ל** וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף אֲמוֹתָה הִפְעֵם אַחֲרַי רְאוּתִי אֶת-פָּנֶיךָ כִּי עוֹדֶיךָ חַי.

2. בראשית מ"ז

ז וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמְדֵהוּ לִפְנֵי פְרֹעָה וַיִּבְרַךְ יַעֲקֹב אֶת-פְּרֹעָה. **ח** וַיֹּאמֶר פְּרֹעָה אֶל-יַעֲקֹב כִּמָּה יָמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ. **ט** וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-פְּרֹעָה יָמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה מֵעַט וְרַעִים הָיוּ יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי וְלֹא הִשְׁיִגּוּ אֶת-יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בְּיָמֵי מְגוּרֵיהֶם. **י** וַיִּבְרַךְ יַעֲקֹב אֶת-פְּרֹעָה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פְרֹעָה.

3. הרב אלחנן סמט

רשימות מסוגים שונים מהוות סוג ספרותי חשוב ונפוץ במקרא, והקורא בן ימינו נוטה להתעלם מהן בדרך כלל מחוסר עניין. לחוסר העניין הזה יש לעתים סיבה אובייקטיבית: שמות של אנשים או של מקומות או של חפצים אינם אומרים לנו כיום את מה שאמרו לקורא הקדום, שהשמות הללו היו מוכרים לו וקשורים אל חייו ואל סביבתו. אולם זהו הסבר חלקי בלבד. הסיבה העיקרית לחוסר העניין היא שינוי הטעם הספרותי של הקורא בן ימינו מטעמו של הקורא הקדום, שהיה הנמען הראשון של המקרא. הקדמונים חיבבו עד מאוד רשימות אלו, ויש מהן שהיו בעבורם כעין דברי שיר. רשימות רבות באות במקרא דווקא כדי לבטא חגיגות והתרוממות מ'שגרת הסיפור המקראי, וישנן רשימות הנושאות אופי של שירה אפילו בדרך כתיבתן במקרא.

4. בראשית ל"ז, א-ב

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען, אלה תלדות יעקב..."

5. הרשב"ם

"זהו סיפור הקמת הזרע (=העמדת 'תולדות') על ידי בניו של יעקב - הקמת דור שלישי במשפחתו. בתור שכוה מתקשר סיפור יוסף ואחיו אל סיפורי המאבקים הקודמים של האישים הנבחרים בספר בראשית על הקמת זרע, והוא האחרון שבהם."

אלה תלדות יעקב - בני בניו שהיו שבעים והיאך נולדו. כיצד: יוסף בן שבע עשרה שנה ונתקנאו בו אחיו, ומתוך כך (א) ירד יהודה מאת אחיו והיו לו בנים... שלה ופרץ וזרח, (ב) ונתגלגל הדבר שיוסף הורד מצרימה ונולדו לו במצרים מנשה ואפרים, ושלח יוסף בשביל אביו וביתו, עד שהיו שבעים.

1. בראשית מ"ה - מ"ו

כח וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד-יוֹסֵף בְּנֵי חַי אֲלֶכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטָרֵם אָמוֹת.

א וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וַיָּבֵא בְּאֶרֶץ שֹׁבַע וַיִּזְבַּח זִבְחִים לְאֱלֹהֵי אָבִיו וַיִּצְחַק. **ב** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלֵּילָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי. **ג** וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הֵאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֶל-תִּירָא מִרְדָּה מִצְרִימָה כִּי-לְגוּזֵי גְדוֹל אֲשִׁימְךָ שָׁם. **ד** אֲנֹכִי אֲרַד עִמָּךְ מִצְרִימָה וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַּם-עִלָּה וַיֹּסֵף יִשִׁית יָדוֹ עַל-עֵינָיו. **ה** וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֹׁבַע וַיֵּשְׂאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת-טָפְסָם וְאֶת-נְשֵׁיהֶם בַּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח פְּרֹעָה לְשֹׂאֵת אֹתוֹ. **ו** וַיִּקְחוּ אֶת-מִקְנֵיהֶם וְאֶת-רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ מִצְרִימָה יַעֲקֹב וְכָל-זָרְעוֹ אֹתוֹ. **ז** בְּנָיו וּבְנֵי בְּנָיו אֹתוֹ בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בְּנָיו וְכָל-זָרְעוֹ הֵבִיא אֹתוֹ מִצְרִימָה.

ח וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרִימָה יַעֲקֹב וּבְנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן. **ט** וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ וּפְלוּא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי. **י** וּבְנֵי שְׁמֹעוֹן יְמוּאֵל וַיְמִין וְאֶחָד וַיְכִין וְצַחַר וְשָׂאוּל בֶּן-הַכְּנַעֲנִית. **יא** וּבְנֵי לֵוִי גֵרְשׁוֹן קְהַת וּמְרָרִי. **יב** וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוּנָן וְשִׁלָּה וְפָרְץ וְזָרַח וַיְמַת עֵר וְאוּנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְהִי בְנֵי-פָרְץ חֶצְרֹן וְחִמּוּל. **יג** וּבְנֵי יִשְׂשָׁכָר תּוֹלַע וַיְפֹנָה וַיֹּב וְשִׁמְרֹן. **יד** וּבְנֵי זְבֻלוֹן סִכְד וְאֵלוֹן וַיַּחֲלָאֵל. **טו** אֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפָדוֹן אָרֶם וְאֵת דִּינָה בְּתוֹ כָּל-נֶפֶשׁ בְּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשׁ.

טז וּבְנֵי גַד צַפִּיּוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאַצְבֵּן עָרִי וְאַרְוָדִי וְאַרְאֵלִי. **יז** וּבְנֵי אֲשֶׁר מְנַה וַיִּשְׁנָה וַיִּשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשִׁרַח אַחֲתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמְלִכִיאֵל. **יח** אֵלֶּה בְּנֵי זֵלְפָה אֲשֶׁר-נָתַן לָבֵן לְלֵאָה בְּתוֹ וַתֵּלֶד אֶת-אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נֶפֶשׁ.

יט בְּנֵי רַחֵל אֲשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנִימֵן. **כ** וַיִּנְלַד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה-לוֹ אֶסְנַת בַּת-פּוּטִי פֶרַע כֶּהֵן אִן אֶת-מְנַשֶּׁה וְאֶת-אֶפְרַיִם. **כא** וּבְנֵי בְנִימֵן בְּלַע וּבְכָר וְאֲשָׁבֵל גְּרָא וְנַעֲמָן אַחֵי וְרָאשׁ מִפִּים וְחַפִּים וְאַרְדָּ. **כב** אֵלֶּה בְּנֵי רַחֵל אֲשֶׁר יָלַד לְיַעֲקֹב כָּל-נֶפֶשׁ אַרְבָּעָה עָשָׂר.

כג וּבְנֵי-דָן חִשִּׁים. **כד** וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחֲזָאֵל וְגוּנִי וַיְצַר וְשִׁלָּם. **כה** אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר-נָתַן לָבֵן לְרַחֵל בְּתוֹ וַתֵּלֶד אֶת-אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל-נֶפֶשׁ שִׁבְעָה.

כו כָּל-הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרִימָה יֵצְאִי יִרְכּוּ מִלְבַּד נָשִׂי בְנֵי-יַעֲקֹב כָּל-נֶפֶשׁ שְׁשִׁים וּשְׁשׁ. **כז** וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר-יָלַד-לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנַיִם כָּל-הַנֶּפֶשׁ לְבֵית-יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרִימָה שְׁבַעִים...

(כג) 'ובני דן - חשים'; (במדבר כ"ו, ח) 'ובני פלוא - אליאב'. וכן [כאן]: בנותיו - דינה, ובנות בניו - שרח בת אשר.

18. בראשית ל"ז, לה

"ויקמו כל בניו וכל בנתיו לנחמו"

19. בראשית רבה (פד, כא)

"כנעניות היו... אין אדם נמנע מלקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו".

20. בראשית ל"ח, א

"ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו".

21. ראב"ע בביאורו ל"ח, א

ויהי בעת ההוא - אין זה העת כאשר נמכר יוסף, רק קודם הימכרו... והוצרכתי לפירוש הזה בעבור שאין מיום שנמכר יוסף עד יום רדת אבותינו במצרים רק כ"ב שנה. והנה נולד אונן, שהוא שני לבני יהודה, וגדל עד שהיה לו זרע, וזה לא יימצא בפחות מ"ב שנה. ועוד [נאמר בל"ח, יב] 'וירבו הימים' [-שבהם גדל אף שלה], וגם הרתה תמר והולידה פרץ, והוא בא אל מצרים ויש לו שני בנים.

22. רבי טוביה ב"ר אליעזר, בעל לקח טוב, על ל"ח, ב

"זה המעשה היה קודם מכירת יוסף, אלא סיפור הכתוב היא להביא כי לקה יהודה באשתו ובניו על שם מכירת יוסף [כלומר: רק מותם של ער ואונן ושל בת שוע היה לאחר מכירת יוסף]". אף בפירוש רבותינו בעלי התוספות (ל"ח, א) התקשו בבעייתנו והציעו כאפשרות כי "האי וירד [יהודה מאת אחיו] - קודם מכירה הוא"

23. השוואה בין נכדיו של אשר לנכדיו של יהודה

בנכדיו של אשר נאמר:

"ובני אשר - ימנה וישוה וישוי ובריעה ושרח אחתם, ובני בריעה חבר ומלכיאלי". (מ"ו, י"ז)

ואילו בנכדיו של יהודה נאמר:

"ובני יהודה - ער ואונן ושלה ופרץ וזרח, וימת ער ואונן בארץ כנען, ויהיו בני פרץ חצרון וחמולי". (מ"ו, י"ב)

24. במדבר כ"ו

(יט) בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: (כ) וַיְהִיו בְּנֵי יְהוּדָה לְמִשְׁפַּחְתָּם לְשֵׁלָה מִשְׁפַּחַת הַשְּׁלֵנִי לְפֶרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפְּרָצִי לְזָרַח מִשְׁפַּחַת הַזָּרְחִי: (כא) וַיְהִיו בְּנֵי פְרָץ לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרָנִי לְחֶמּוּל מִשְׁפַּחַת הַחֶמּוּלִי:

25. הרב מזן

העיקר אינו מספר האנשים אלא מספר הנחלות - "בהנחל עליון גוים". שבעים ארצות הנחיל הקב"ה לבני נח, וכנגדן שבעים נחלות לבני משפחת יעקב. אף אם המספר אינו תואם בדיוק את מספר יורדי מצרים - מספר שבעים הנחלות לא זו ממקומו. לשם כך, יימנו העתידיים להיוולד במקום המתים, ותשמורנה נשים את הנחלה ליוצאי חלציהן. וראיה גדולה לדבר: משפחות בני ישראל הנמנות בפרשתנו, מלבד יעקב ובניו, מונות חמישים ושבעה נפשות. יעקב ושנים עשר בניו משלימים לשבעים. אילוצים שונים (עיין ברש"י במדבר כ"ו) ויציאתו של שבט לוי מן המניין משנים את מבנה המשפחות כעבור מאתיים וחמישים שנה, ערב הכניסה לארץ. ועדיין חמישים ושבע משפחות נמנות במפקד שבבמדבר כ"ו, ועם יעקב ושנים עשר בניו עולה המספר לשבעים. (לעניות דעתי, בנחלת "ראובן" נחלו כל אלו מבניו שלא נספחו אל המשפחות הגדולות שנמנו לחוד - חנוך ופלוא וחצרון וכרמי, וכן הלאה ביתר השבטים.)

6. הרב אלחנן סמט

יעקב האב הזקן יכול להתבונן בעגלות הבאות מצרימה, המלאות נשים וטף שהם תולדותיו ומונהגות על ידי בניו הבוגרים - ולרוות נחת.

7. דברים ל"ב, ח-ט

"בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם, יצב גבולות עמים למספר בני ישראל: כי חלק ה' עמו, יעקב חבל נחלתו".

8. במדבר כ"ו, נג

"לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמותו".

9. דברים י', כב

בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה

ועתה שמך ה' א-להיך ככוכבי השמים לרב.

10. חזקוני בפרשתינו

ואלה שמות - חזר ומנאן לספר נפלאות הקב"ה, שבשבעים נפש ירדו למצרים, ובזמן מועט נעשו יותר משישים ריבוא.

11. בראשית רבה (צד, ט)

רבי לוי בשם רבי שמואל בר נחמן: ראית מימך אדם נותן לחברו שישים ושישה כוסות [-של זכוכית, שהן דבר יקר שמקפידים במניינו המדויק] וחוזר ונותן לו שלושה, והוא מונה אותם שבעים!?

יש אומרים: יעקב השלים עמהם במניין.

אמר רבי יצחק: משל לשני לגיונות של מלך: דקומניא ואגוסטינא. בשעה שהמלך נמנה עם אלו - נמצאו שלמים, ובשעה שהמלך נמנה עם אלה - נמצאו שלמים.

12. הרב אלחנן סמט

דומה שניתן לראות בתזוזה זו של יעקב מלגיון ללגיון משמעות הקשורה לסיפורנו ולתוכנו המיוחד: ביציאת בניו מארץ כנען לבוא מצרימה כלול יעקב בקבוצת בני לאה, שהיא קבוצת בניו הגדולה והעיקרית; אולם בסיכום הרשימה, המשקף את המפגש בין היורדים למצרים (66) לבין המצויים בה זה מכבר, עובר יעקב למשפחת יוסף, כיוון שמרגע זה, שבו נתאחדה המשפחה בחסותו של יוסף, חוזר הלה למעמדו כבן המועדף, ומכאן ואילך יאריך הסיפור בתיאור המפגשים בין יעקב ליוסף ולבניו.

13. רשב"ם בביאורו לפסוק ח בד"ה יעקב ובניו

"יעקב מחשבון שבעים נפש כמו שמוכח לפנינו לפי הפשט יכל נפש בניו ובנותיו של יעקב ולא הכול 'שלושים ושש' - עם יעקב".

14. ראב"ע בביאורו לפסוק כז

"והנכון בעיניי שיעקב בחשבון [השבעים] וממנו יחל... והראיה על זה שאמר בתחילה 'יעקב ובניו'".

15. רשב"ם בביאורו לפסוק כז

"יעקב, שהוא מחשבון שלושים ושלוש של לאה, אינו בכלל יוצאי ירכו, כי יוצאי ירכו לא היו כי אם ששים ותשע".

16. בראשית מ"ו

(ו) ...ויבאו מצרימה יעקב וכל זרעו אתו.

(ז) בניו ובני בניו אתו, בנתיו ובנות בניו וכל זרעו הביא אתו מצרימה.

17. רמב"ן בד"ה בנות בניו

דרך הכתוב כשידבר בייחוס הרבים יאמר ביחיד לשון רבים.